

Zvířecí skelet z laténského objektu v Nových Dvorech, okr. Kutná Hora

René Kyselý

*Příspěvek po osteologické a archeozoologické stránce popisuje a analyzuje nález skeletu tura domácího (*Bos taurus*) z pozdně laténského objektu v Nových Dvorech (okr. Kutná Hora). Tur ve věku 2,5–3 roky byl s největší pravděpodobností do jámy uložen vcelku, tj. v artikulovaném stavu. Součástí osteologického nálezového inventáře jsou i ojedinělé fragmenty kostí prasete a ovce/kozy a artefakt z parohu jelena (*Cervus elaphus*).*

archeozoologie – rituál – doba laténská – osteologie – *Bos taurus* – tur domácí

*Animal skeleton from a La Tène feature at Nové Dvory, Central Bohemia. The article describes and analyzes the osteological and archaeozoological aspects of a cattle (*Bos taurus*) skeleton found in a Late La-Tène feature at Nové Dvory (distr. Kutná Hora). The animal of the age of 2,5–3 years was most probably deposited in the pit as a whole, i.e. in articulated condition. Isolated pig and sheep/goat bone fragments and an artefact made out of deer (*Cervus elaphus*) antler form part of the osteological find inventory.*

archaeozoology – ritual – La Tène period – osteology – *Bos taurus* – cattle

V rámci výzkumu v Nových Dvorech (okr. Kutná Hora) v r. 1995 byl odkryt objekt (č. 20), který vedle lidských kostí obsahoval i zvířecí ostatky. Nálezy jsou datovány do období LT D (viz Šumberová – Valentová 2011). Osteozoologická analýza identifikovala tři typy nálezů: 1. skelet tura, 2. několik drobných kostí/fragmentů, které jsou asi součástí zásypu, 3. kostěný artefakt.

1. Jelikož u tura nebyla zjištěna duplicita anatomických elementů a individuální věk odhadnutý podle různých nálezů si navzájem neodporuje, shledáváme pozůstatky jednoho skeletu, konkrétně sub-adultního tura domácího (*Bos taurus*). Věk zvířete je dle stavu epifýz a zubů odhadnut na 2,5–3 roky (detailní údaje o stavech epifýz a zubů viz níže). Dle morfologie pánve se pravděpodobně jedná o samce. Velikostně tur odpovídá době laténské: je menšího vzrůstu (vzhledem k nedospělému věku jsou použitelné jen rozměry zubů). Jsou přítomny téměř všechny anatomické části. Absenci některých částí (např. všechny ocasní obratle, některé další obratle, některá žebra, většina lebky a většina prstních článků) lze snad přičíst na vrub silným degradačním faktorům, neboť např. většina odolných elementů (zubů) je dochovaná. Podle pravděpodobné původní kompletnosti skeletu a terénní fotodokumentace, která ukazuje na anatomickou polohu jednotlivých částí skeletu, je velmi pravděpodobné, že zvíře bylo do objektu umístěno v artikulované podobě, tj. vcelku; některé elementy byly v době nálezu dokonce na sebe anatomicky napojeny (např. dlouhé i krátké kosti zadní končetiny). Některé kosti skeletu tura jsou sice rozlomeny, k fragmentaci kostí (posuzováno dle charakteru zlomů) stejně jako k erozi a další degradaci materiálu ale mohlo dojít i postdepozičně.

2. Jako příměs v zásypu objektu lze interpretovat některé doklady jiných druhů, reprezentované pouze drobnými nálezy, které netvoří souvislé anatomické celky: erodovaný zub prasete domácího (*Sus domesticus*); prstní článek, zlomek špičáku a drobný zlomek mandibuly prasete (*Sus* sp.; v případě špičáku pravděpodobně prasete divokého); zub a zlomek pažní kosti ovce nebo kozy (*Ovis/Capra*).

3. Artefakt nalezený v západní části objektu je zhotoven z výsady parohu jelena (*Cervus elaphus*). Na obou koncích byl formován ořezáním a patrně je i podélné ořezávání povrchu, na jednom konci má předmět intencionálně vytvořený otvor (*obr. 1*). Drobné šrámy patrně na povrchu předmětu asi vznikly ohryzem hlodavci (postdepozičně?).

Studium materiálu ztížil fakt, že povrch nálezů je částečně erodován, což mohlo setřít případné zásahy na povrchu kostí. Lze pouze konstatovat, že jevy, které by bylo možno spolehlivě interpretovat jako zářezy, záseky či intencionální rozbíjení, nebyly na kostech nalezeny. Stejně tak nebyl

Obr. 1. Artefakt z parohu jelena. Nahoře zobrazení téhož předmětu ze dvou stran, dole detail konce s provrtaným otvorem.

Fig. 1. Artefact made out of deer antler. Above: the object depicted from two sides, below: detail of the tip with a drilled hole.

Obr. 2. Levá a pravá druhá spodní stoličky (molar 2 inf.) tura (*Bos taurus*) s hypoplázií na bázi korunky (úroveň anomálie ukazují šípky). Patrný je symetrický charakter anomálie.

Fig. 2. Left and right mandibular second molar (molar 2 inf.) of cattle (*Bos taurus*) with hypoplasia at the crown base (the anomaly level indicated by arrows). The symmetrical nature of the anomaly is evident.

v celém materiálu spolehlivě zaznamenán okus šelmou či opálení, nicméně některé drobné šrámy na kostech jsou asi výsledkem okusu hlodavci. Celkovou tafonomickou degradací materiálu lze hodnotit jako střední.

Přehled osteologických nálezů z objektu 20

Zkratky a vysvětlivky: dex. = dextra, sin. = sinistra, sup. = superior, inf. = inferior, dist. = distal, prox. = proximal, PF = prox. epifyza srostlá, DF = dist. epifyza srostlá, PN = prox. epifyza nesrostlá, DN = dist. epifyza nesrostlá, frag. = menší fragment/fragmentsy kostí, neurč. = neurčený, ind. = individuální, s. = sáček číslo, pozn. = poznámka. Seřazeno dle sektorů a prostorové souvislosti nálezů, pak dle zoologických druhů a anatomické logiky. Popisy jednotlivých nálezů jsou odděleny středníky, údaje k témuž nálezu jsou odděleny čárkou.

Sektor B:

Bos taurus: vertebra lumbalis; talus sin.; centroquartale sin.; 11x frag. costae; 3x frag. vertebrae. + více než 25x neurč. frag. a drť kostí. (s. 166/95 a 167/95)

Bos taurus: 12x frag. vertebrae; 12x frag. costae; scapula dex. dist. 1/2; scapula sin. dist. 1/2; humerus sin., PN, DF; humerus dex. prox. 1/4 PN; radius sin., PF, DN; ulna sin. prox. 1/2; carpalia secundum et tertium, quartum, radiale a intermediale sin. + hojně neurč. fragmenty a drť kostí. (s. 168/95)

Bos taurus: costa frag.; humerus dex. dist. 1/2 DF; radius dex., PF, DN; ulna dex. prox. 2/3; carpale intermediale dex.; carpale ulnare sin.; metacarpus sin. prox. 3/4; metacarpus dex. prox. 2/3; phalanx proximalis, PF; *Sus domesticus* – frag. maxilly + molar 3 sup., ind. stáří 2–3 roky; *Sus* sp.: frag. mandibuly + 1/2 caninus sin. inf., samec. + 13 neurč. frag. (s. 169/95)

Sektor E:

Bos taurus: atlas frag.; axis frag.; menší fragmenty lebky (petrosus, basioccipitale, praemaxilla, maxilla, mandibula aj.) + zuby (molar 1, 2, 3 sin. sup., molar 2, 3 dex. sup., molar 2, 3 sin. inf., praemolar 3, 4 sin. inf., praemolar 3 dex. inf., praemolar 3 dex. sup.). Pozn.: Obrus u molar 3 inf. nespojitý, 3. prizma bez obrusu (stupeň dle Grant 1982). Molar 2 inf. s hypoplázií na bázi korunky (obr. 2). Max. délka molar 3 inf. = 36,3 mm. (s. 347/95)

Sektor H:

Bos taurus: tibia dex. a sin., PN, DF (linie srůstu viditelná); metatarsus sin. prox. 2/3; talus sin., calcaneus sin. DN; os malleolare sin.; *Ovis/Capra*: humerus dex. dist., DF. (s. 210/95)

Ovis/Capra: molar dex. sup., subadultní/adultní (ind. stáří 1,5–2,5 roku). (s. 344/95)

Bos taurus: frontale, frag.; mandibula frag. + molar 2 a 3 dex. inf.; centroquartale dex. Pozn.: Obrus u molar 3 inf. nespojitý, 3. prizma bez obrusu (stupeň dle *Grant 1982*). Molar 2 inf. s hypoplázií na bázi korunky (*obr. 2*). + 4 neurč. frag. (s. 345/95)

Sektor I:

Bos taurus: praemolar 2 dex. sup.; vertebra lumbalis (corpus); condylus occipitalis sin.; pelvis sin. PF. Pozn.: podle pánve asi samec. + 17 neurč. frag. (s. 220/95)

Bos taurus: calcaneus dex.; *Cervus elaphus*: artefakt z výsady parohu (délka = 215 mm; *obr. 1*). (s. 221/95)

Bos taurus: 1/2 os sacrum. (s. 222/95)

Bos taurus: phalanx proximalis, dist. 1/2 + 5 neurč. frag. (s. 223/95)

U pravého kolene lidské kostry 1:

Sus sp.: phalanx proximalis, prox. epifýza, PN. (s. 346/95)

Literatura

Grant, A. 1982: The use of tooth wear as a guide to the age of domestic ungulates. In: B. Wilson – C. Grigson – S. Payne eds., *Ageing and Sexing Animal Bones from Archaeological sites*. BAR British Series 109, Oxford, 91–108.

Šumberová, R. – Valentová, J. 2011: Dům mrtvých, nebo živých? Laténský objekt s lidskými kostrami z Nových Dvůrů, okr. Kutná Hora. *Archeologické rozhledy* 63, 220–250.